

DEDIŠČINA V ŠTUDIJSKIH KROŽKIH

V enem od predlanskih Glasnikov Slovenskega etnološkega društva sem prebrala zapis o delovanju študijskih krožkov, ki se izvajajo pod okriljem Andragoškega centra Slovenije, in o njihovem pomenu za spoznavanje in ohranjanje dediščine. To me je spodbudilo k pisanju o Nataliji Planinc, mentorici, ki vodi dva od najbolj priljubljenih in obiskanih krožkov v Piranu. V obeh se člani ukvarjajo z ohranjanjem dela naše materialne dediščine, to je starih predmetov, ki nam pripovedujejo preteklosti, odkrivajo njene vrednote in nas z njo povezujejo.

Gospa Natalija Planinc je po mamini strani ruske, po očetovi pa slovenske, dolenske krvi. Od tod verjetno njena široka in topla narava, ki najde prijazno in spodbudno besedo prav za vsakega človeka in vedno gleda na stvari s pozitivne, optimistične strani. Ne rečejo zaman, da je »dohtarca za dobre medčloveške odnose«! Že dolga leta, vse od 1973, živi v Piranu, kjer je nazadnje opravljala delo pomočnice ravnateljice v vrtcu Mornarček. V službi so jo sodelavke cenile zaradi njenih osebnih značilnosti in velikega pedagoškega daru pri delu z otroki. V Piranu sta si z možem uredila prijazno stanovanje v stari palači ob morju, kjer z njima še živi eden od sinov, študent na portoroški Turistici, drugi pa je že zaposlen kot biolog in živi v Ljubljani.

Že pred upokojitvijo je Natalija razmišljala, kaj bi lahko koristnega počela, ko ne bo več hodila v službo, saj ji njena ustvarjalna žilica nikakor ne da miru, vedno zagnano nekaj načrtuje, sanja, razmišlja, se dogovarja in udejanja svoje zamisli. Vse kar počne, pa dela z velikim poslušom za ljudi in ob upoštevanju njihovih potreb in okolja, v katerem živi. S svojim optimizmom in z energijo zna navdušiti in spodbuditi k delu in ustvarjalnosti tudi druge. Tako se je že v času pred upokojitvijo udeležila seminarjev za mentorje študijskih krožkov, ki jih izvajajo v okviru Andragoškega centra Slovenije, in se pripravljala na prihodnost.

V osmih letih je bila mentorica različnih študijskih krožkov, ki so bili vsi dobro obiskani. Med mnogimi temami njenih krožkov so bile poleg vzgojnih in pedagoških, ki jih je namenila mladim staršem, tudi domoznanske. S skupino krožkarjev, ki so si naredili veselo ime Vandrovci, so spoznavali bližnjo in daljno okolico: Socerb, Kraški rob, Dolino pri Trstu, Benetke... Vedno so s seboj povabili tudi kakega strokovnjaka. Tako jih je na primer na izletu po Kraškem robu z rastlinstvom in drevesi seznanjal diplomirani inženir gozdarstva, Pirančan Zvonko Sadar.

Zadnji in zelo uspešen krožek, ki ga je organizirala, pa si je zadal za nalogo, kot pove že njegovo ime Ohranjanje dediščine, ohraniti dragocene predmete dediščine prednikov, ki so jih

posamezniki hranili doma na podstrešjih, ali jih rešili tako rekoč z goreče grmade ali iz smetnjaka. Omarice, šatulje, lesena mornarjeva potovalna skrinja, polica, svetilka, šivalni stroj, ura, hišni oltar, okvirji, stoli, naslonjači, fotelji, komode, ogledalo, mizica, pručka, svečnik, sklednik, predalnik in druge starine so v krožku po skrbni strokovni obdelavi našle svojo izvorno podobo. Pravzaprav sta bila krožka z istim imenom kar dva, saj je bilo kandidatov za vpis toliko, da so morali zamudniki skoraj eno leto čakati, da pridejo na vrsto. Ker je bilo zanimanje tolikšno, je kasneje oblikovala še nov krožek z imenom Odgovorneje do dediščine. Prostore in materialno podporo je članom krožkov nudil vrtec Mornarček, ki je študijskim krožkom Natalije Planinc že vsa leta stal ob strani. »Šmirglanje« ali »Bruse«, kakor so se med seboj imenovali člani restavratorskih krožkov, je v svet obnavljanja starin popeljal upokojeni mizar in modelar Polde Belec, ki je več kot 25 let delal v Pomorskem muzeju Sergej Mašera v Piranu in si je tu poleg drugih znanj pridobil veliko izkušenj tudi na področju ohranjanja starin. Mimogrede naj povem, da so skoraj vsi razstavljeni modeli ribiških bark in ladij v tem muzeju njegovo delo. V dveh srečanjih enkrat tedensko so se člani krožka pod vodstvom mojstra Poldeta, »zdravnika za bolan in polomljen les«, v sproščenem ozračju in med prijateljskim klepetom naučili marsikaj: kako predmet razstaviti, kako ga očistiti in pobrusiti, kako pajcati, barvati, polirati in lakirati. Nekatere predmete je bilo treba le premazati s šelakom, ki prvotno barvo osveži in zaščiti. Na drugih so zbledle okraske na novo pozlatili z zlato bronzo. Naučili so se tudi zahtevnejših del, na primer nadomestiti furnir, ki je odstopil, ali mizarško dopolniti lesene izdelke. Pa tudi, kako popraviti poškodovane lakirane površine, odpraviti črve, kako očistiti kamen in kako zamenjati barvo predmeta. Stare podloge iz žime, ki se je skoraj ne da več dobiti, so nadomestili s podlogo iz morske trave, obloge iz blaga pa zamenjali z novim blagom. Polde je povedal, da se rjo s kovinskih predmetov najlaže odstrani z rahlimi udarci s kladivcem in kovinsko krtačo, nakar sledi premaz s ferosanom, barvanje, cinkanje ...

V delavnici je bilo vedno živahno, dišalo je po smoli in špiritu, s katerim so predmete čistili, po lesu, lakih in premazih. Slišalo se je udarjanje s kladivcem, »šmirglanje«, žaganje, vrtnanje in veselo klepetanje. Polde je poleg vsega znanja, ki jim ga je nesebično in potrpežljivo predajal, svoje »Bruse« naučil predvsem, da ima vsak, še tako slabo ohranjen predmet, svojo vrednost. Čeprav je bilo na začetku težko verjeti, da se da obnoviti tudi klavrn, skoraj uničen kos pohištva, ves črviv in umazan, prašen, polomljen in zbledel, so ob koncu vendar lahko vsi ugotovili, da se da z znanjem rešiti tudi najbolj obupne primerke. Ob delu so spoznavali tudi izvor predmetov in njihovo prvotno namembnost. Člani so zadovoljni ugotavljali,

da so se na teh torkovih delovnih srečanjih veliko naučili, ena od udeleženk pa je zapisala: »Ko sedaj vidim popravljene predmete, sem vesela, ker prepoznam tehniko popravila, opazim, ali je delo dobro opravljeno, po sijaju površine razbiram, s kakšnim materialom je bila površina obdelana.« Člani so, če je bilo treba, priskočili na pomoč tudi drug drugemu: tako je upokojeni ključavničar eni od udeleženk za zapleteno ključavnico na leseni šatulji ročno izdelal ključek, kakršnih ne delajo več, drugi pa za predmet iz petdesetih let kovinsko držalo iz medenine. Ko je nekdo končal eno fazo obdelave svojega kosa in čakal na nadaljnja navodila, je brž pobrusil še kaj pri sosedu.

Vsi ti obnovljeni predmeti zdaj krasijo njihove domove in s seboj v sodobna stanovanja prinašajo duh preteklosti ali, kakor se je izrazila članica krožka o starem, bogato izrezljanem stolu, ki bi nekoč skoraj že letel na ogenj: »Veliko modernega pohištva je povozila moda. Naš stol pa je vedno tu. Pogled nanj je prijeten. Pravimo, da ima dušo.«

Člane krožka, med katerimi so bili uslužbenci, upokojenci, mladi brez dela, je tako družila predvsem ljubezen do starin. S spoštljivim odnosom do tovrstne materialne dediščine so uspeli v krožku ohraniti del preteklosti, predmete, ki jih povezujejo z njihovimi predniki, dedki in babicami, na katere jih vežejo spomini in topla čustva. »Vsak kos, ki smo ga uspeli obnoviti, nas je še bolj povezal z našimi predniki in nas osrečil,« je zapisala ena od članic. Nekaj teh kosov so rešili iz smetnjakov, ali so jih pridobili kako drugače; kjer so viri o izvoru ali prejšnjem lastniku predmeta skopi, nastopi domišljija, ki spleta o tako najdenih predmetih svoje, prav poetične zgodbe. Tako pravi ena od udeleženk: »Jaz sem s seboj prinesla malo skrinjico, v kateri so bila morda nekoč zaklenjena zaupna pisma, in veliko skrinjico, v katero je spravil svoje stvari mornar, ko je plul po širnih morjih. V času elektronske pošte in izgubljene letalske prtljage vse redkeje pustimo domišljiji prosto pot, zato mi ob tej priložnosti ugaja misel na to, da sem obnovila mornarjevo skrinjico in skrinjico, v katero je pisma položila njegova izbranka.« Lepo je svoja razmišljanja ob restavratorskem delu opisal tudi mlad udeleženec delavnice: »Ne zavedamo se velikega zaklada, ki nam leži pred nosom. To je naša kulturna in naravna dediščina. To je vse tisto, kar smo podedovali od rodov pred nami: materialne in duhovne dobrine. Dediščina poskrbi za našo dušo, bogati naše življenje. Dediščina živi in raste z nami, če jo znamo pravilno negovati, in nekoč jo bodo podedovali naši otroci. Navdihuje nas pri ustvarjanju kakovosti našega vsakdanjega življenja. Ohranjajmo jo in skušajmo se iz nje kaj naučiti.«

Ob zaključku obeh študijskih krožkov so člani izdali lično brošuro, v katero so zapisali svoje vtise ob opravljenem delu, zahvale, spomine, mnenja in načrte. Brošura je opremljena s fotografijami, ki prikazujejo utrinke z delavnic.

Pa ne samo to: najpomembneje je, da so z delom krožka seznanili tudi javnost, predvsem prebivalce mesta Piran. Devetega maja 2003 so namreč odprli že drugo razstavo obnovljenih predmetov v Studio galeriji Gasspar, kjer je bil nekoč El cine picio ali stari kino, ki se ga mnogi še spominjajo. Razstava teh

predmetov je lepo dopolnila fotografsko razstavo piranskega fotografa, ljubiteljskega zgodovinarja in pisca turističnih vodičev, sicer pa inženirja elektronike, Slobodana Simiča Simeta, z naslovom Pirančani. Sto portretov mladih in starih Pirančanov na velikem, podolgovatem formatu je tako zvedavo gledalo in občudovalo vse tiste dragocene starinske predmete, ki so jih krožkarji s toliko ljubezni in predanega dela ohranili zase in za zanamce. Odprtje razstave, ki je še dolgo odmevala v domačem mestu in drugod, pa je bila pravi kulturni in družabni dogodek; udeležilo se ga je ogromno obiskovalcev in ljubiteljev starin, tako da so morali nekateri na ogled čakati kar na ulici.

Člani so tako izpolnili svoje želje in hrepenenja, obenem pa tudi vsa načela in kriterije za uspešen študijski krožek, kakor jih zahteva Andragoški center Slovenije: enakopravnost in demokratičnost, sproščenost, sodelovanje in prijateljstvo, kontinuiranost, aktivno udeležbo vsakega posameznika, dejavno vplivanje na okolje. Mentorica Natalija Planinc je povedala, da so člani v krožku »dosegli pomembne cilje neformalnega učenja in druženja, kakovostno preživljali prosti čas, razvijali pripadnost lokalnemu okolju, prispevali k uveljavitvi vseživljenjskega učenja, ozaveščali in razvijali občutljivost za dediščino in stali pristne in tople medsebojne odnose«.

To pa še ni konec te »šmirglarske« zgodbe. Posledica razstave je bila povečano zanimanje meščanov za dediščino. Oblikovali so se novi restavratorski krožki. Ker so posamezniki izrazili željo po stalnejšem strokovnem delovanju, so se začele priprave na ustanovitev društva. Novoustanovljeno Društvo ljubiteljev kulturne in naravne dediščine ANBOT, kar v istrskem dialektu pomeni »nekoč, enkrat«, je svoje prostore našlo v zapuščenem praznem skladišču v Župančičevi ulici, ki ga je odkupil in brezplačno dal na razpolago galerist Gašpar Mišič. Spoznal je namreč, kako pomembno je njihovo delo za ohranjanje dediščine in krepitev kulturne identitete tega turističnega kraja. Financiral je tudi prenovo prostora, v katero sta svoje znanje in delo prostovoljno vložila še zidar Savo Radič in elektroinstalater Janez Šabec. Odprtje prostora, v katerem je sedaj sedež društva in delavnica, je tistega poletnega večera prav tako pritegnilo veliko obiskovalcev in dogodek se je razvil v pravo poulično mediteransko zabavo.

Sedaj ima vsak član društva svoj ključ in lahko pride delat ob kateri koli uri, še vedno pa se tudi redno srečujejo. Mojster Polde je v delavnici skoraj vsak dan, saj ima kljub letom in tresočim rokam vedno polno dela. Mimoidoči lahko vstopijo in vprašajo za strokovni nasvet, ali pa le pasejo firbec in poklepetajo. Razstavljene predmete si skozi velika zastekljena okna brez polknic lahko ogledujejo tudi ponoči, saj v delavnici vedno brli stara namizna lučka. Tu so stara, a res mogočna lajna, podobna veliki omari z nešteti mizarskimi detajli, mize, stoli, naslonjači, police in še marsikaj, kar čaka na skrbne roke predanih ljubiteljev. Le kak mesec ali dva po odprtju tega prostora je par korakov naprej svojo »stekleno« galerijo odprla piranska slikarka in restavratorica Mira Ličen Krmpotič. V njej razstavlja svoja dela v steklu in oljna platna. Tu iz gline ustvarja čudovite keramične delfine, ribe in druge morske živali, ovce, krave, bivole in pastirje ter svetopisemske osebe

tudi njena mlada nepalska hči Sapana Gandharb. Še malo kasneje so se starinski predmeti pojavili tudi v kleti sosednje stavbe: skozi steklena vrata je videti leseno, sveže pobrušeno omaro, ki čaka na nadaljnjo obdelavo, stara, ročno poslikana glasbila, stare stole in omarice ... Župančičeva ulica je v tem poletju oživela in vse te nove izložbe delavnic in ateljejev dajejo mestu poseben čar in nov utrip.

Člani društva ANBOT se želijo tesneje povezati z društvom Prijatelji zakladov svetega Jurija, ki deluje v Piranu že nekaj let, in poleg drugih načrtovanih dejavnosti trenutno skrbi predvsem za sakralno dediščino, pa tudi z društvom Mediteraneo iz Izole, ki se ukvarja predvsem z arhitekturno dediščino. Načrtujejo različna predavanja, razmišljajo pa tudi o ustanovitvi oddelka Šole za restavratorstvo.

Vsak od nas prav gotovo pozna antropologinjo Margaret Mead; njena misel, ki bi jo rada navedla na zaključku tega poročila, pa je nemara manj znana, a morda najprimernejša v tem trenutku: »Nikoli ne dvomi o tem, da zmore majhna skupina predanih ljudi spremeniti svet; pravzaprav je edino to sploh kdaj kaj spremenilo.« Mentorica študijskih krožkov Natalija Planinc in člani ŠK Ohranjanje dediščine in Odgovorneje do dediščine pa so živ dokaz za to, da trditev znane popotnice in raziskovalke tudi danes še kako drži.

Za konec pa še tole: študijski krožek Ohranjanje dediščine iz Pirana je letos dobil priznanje Andragoškega centra Slovenije za izjemne učne uspehe in bogatitev lastnega znanja. Slovesna podelitev priznanj ACS bo 15. oktobra v Ljubljani, ob odprtju Tedna vseživljenjskega učenja.

Datum prejema prispevka v uredništvo: 19. 11. 2003

